

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»**

Кафедра історії України

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до самостійної роботи з навчальної дисципліни

«ІСТОРІЯ МИСТЕЦТВ»

**для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти спеціальності 014 Середня освіта (Історія)**

Укладач:

Букач Валерій Михайлович, кандидат історичних наук, приват-професор, доцент кафедри історії України Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені імені К. Д. Ушинського».

Рецензенти:

Атаманюк Зоя Миколаївна, доктор філософських наук, доцент,

Чістякова Ірина Миколаївна, кандидат філософських наук, доцент.

Рекомендовано до друку Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 15 від 25 квітня 2024 року).

Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Історія мистецтв», укладені згідно робочої програми навчальної дисципліни, містять вступ, перелік тем програми навчальної дисципліни, матеріали лекційного курсу, завдання до практичних занять, перелік тем ІНДЗ, шкалу оцінювання поточного і підсумкового контролю, рекомендовані джерела інформації, словник термінів та понять.

© Університет Ушинського, 2024.

© Букач В. М., 2024.

ВСТУП

Метою навчальної дисципліни «Історія мистецтв» є духовнопрактичне освоєння художньо-естетичних досягнень вітчизняного та світового мистецтва. Курс покликаний сприяти збагаченню духовного світу здобувача освіти, вихованню вміння бачити й розуміти твори мистецтв, сприймати художню культуру як невід'ємну частину загального розвитку і становлення компетентності сучасного фахівця, формування готовності та здібностей до самостійного освоєння духовних цінностей українського народу та людства.

Передумовами для вивчення дисципліни є оволодіння фаховими компетентностями, що формуються під час вивчення дисциплін з історії України та всесвітньої історії.

В результаті навчання здобувач вищої освіти має знати:

- загальні відомості про художньо-історичний процес;
- особливості мистецтва різних культурних епох, їхні художні цінності та пріоритети;
- особливості, характерні ознаки, здобутки українського мистецтва;
- досягнення та персоналії в різних галузях світового та національного мистецтва;
- напрямки, види і жанри мистецтва;
- основні наукові концепції розвитку мистецтва;
- основні соціальні функції мистецтва;
- особливості розвитку мистецтва України в різні історичні періоди;

уміти:

- аналізувати процеси становлення та розвитку мистецтва;
- усвідомлювати природу різних жанрів художньої творчості й видів мистецтв;
- орієнтуватися в багатому світі художніх явищ;
- давати порівняльну характеристику напрямкам, видам та жанрам мистецтва вітчизняної й зарубіжної культури;

- збагачувати власну духовну культуру шляхом самоосвіти.

Опануванню навчальної дисципліни «Історія мистецтв» сприяють знання отримані при вивченні навчальних дисциплін «Давня та середньовічна історія України», «Ранньомодерна історія України», «Нова історія України», «Новітня історія України», «Історія Стародавнього світу», «Історія середніх віків», «Нова історія країн Західної Європи та Північної Америки», «Історія східних слов'ян».

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1**

Стародавнє мистецтво.

ТЕМА 1. Предмет курсу «Історія мистецтв».

Феномен мистецтва в соціокультурному знанні. Характерні риси мистецтва. Функції мистецтва. Концепції походження та соціальна сутність мистецтва. Класифікація мистецтв.

ТЕМА 2. Жанри, художньо-образна мова, стиль у мистецтві.

Жанри мистецтв. Поняття художнього образу у мистецтві. Стилiзація у мистецтві. Види і напрямки мистецтва.

ТЕМА 3. Мистецтво стародавнього світу.

Мистецтво Стародавньої Греції: егейське мистецтво, гомерівський період античності, архаїчний період, розквіт класичного мистецтва, епоха еллінізму.

Мистецтво Давнього Риму: загальна характеристика мистецтва етрусків, особливості образотворчого мистецтва та архітектури періоду Римської республіки, образотворче мистецтво та архітектура періоду Римської імперії.

Сім чудес світу.

ТЕМА 4. Мистецтво Середньовіччя.

Мистецтво Візантії. Специфіка романського мистецтва: скульптура, живопис, архітектура. Характеристика готичного мистецтва.

ТЕМА 5. Особливості розвитку мистецтва в Київській Русі.

Вплив християнства на розвиток мистецтва Стародавньої Русі. Образотворче мистецтво. Архітектура.

ТЕМА 6. Мистецтво Відродження.

Загальна характеристика мистецтва Відродження. Італійське Відродження. Мистецтво Північного Ренесансу.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2**Мистецтво Нового та Новітнього часів.****ТЕМА 7. Просвітництво та європейське мистецтво XVII – XVIII ст.**

Вплив ідей Просвітництва на розвиток європейського мистецтва: літератури, музики, театру, образотворчого мистецтва. Бароко, рококо й класицизм в архітектурі. Садово-паркове мистецтво.

ТЕМА 8. Розвиток мистецтва на українських землях у XVII – поч. XIX ст.

Особливості українського бароко в літературі, образотворчому мистецтві, архітектурі. Рококо в архітектурі, літературі.

Класицизм в образотворчому мистецтві, архітектурі, музиці, літературі.

ТЕМА 9. Романтизм і реалізм в європейському мистецтві.

Романтизм в літературі, театральному мистецтві. Романтизм і національні музичні школи. Романтизм в образотворчому мистецтві.

Реалізм в літературі, театральному мистецтві, музиці, образотворчому мистецтві.

ТЕМА 10. Українське мистецтво XIX – поч. XX ст.

Романтизм в українській літературі, музиці, образотворчому мистецтві.

Реалізм в українській літературі та театральному мистецтві 2 половини XIX – поч. XX ст. Реалістичні картини народного життя в українській музиці, образотворчому мистецтві.

Пошуки нового стилю в архітектурі.

ТЕМА 11. Мистецтво Західної Європи XX ст.

Авангардизм й модернізм в європейському мистецтві. Абстракціонізм. Експресіонізм. Сюрреалізм. Футуризм. Конструктивізм в архітектурі.

ТЕМА 12. Українське мистецтво XX ст.

Особливості розвитку української літератури. Пошуки в театральному та кіномистецтві.

Музичне та хореографічне мистецтво.

Український живопис, монументальне мистецтво, декоративно-ужиткове мистецтво. Конструктивізм в архітектурі.

МАТЕРІАЛИ ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

ТЕМА 1. Предмет курсу «Історія мистецтв».

Характерні риси мистецтва: створення художніх образів, наявність вимислу, інтуїтивно-емоційний спосіб осягнення дійсності, здатність людини до цілісного самовираження.

Функції мистецтва: соціальна, пізнавальна, виховна, компенсаторна, комунікативна, сугестивна, естетична, гедоністична, функція передбачення.

Класифікація мистецтв: за способом втілення художнього образу (просторові – архітектура, скульптура, живопис, графіка, художня фотографія; часові – радіо, музика, література; просторово-часові – кіномистецтво, театр, танець, циркове мистецтво), за формою чуттєвого сприймання (слухові – музика, радіо; зорові – архітектура, живопис, скульптура, графіка, художня фотографія; зорово-слухові (театр, кіно).

ТЕМА 2. Жанри, художньо-образна мова, стиль у мистецтві.

Види образотворчого мистецтва: графіка, живопис, фреска, станковий живопис, скульптура.

Жанри образотворчого мистецтва: портрет, пейзажні твори, історичний жанр, анімалістичний жанр.

Категоризація музичних творів за призначенням (танцювальна, релігійна, музика до вистав та кінофільмів) та інструментуванням (вокальна, електронна і т.д.)

Жанри, пов'язані з вокальним мистецтвом: вокальні (пісня, романс і т.д.), вокально-інструментальні (кантата, ораторія, меса та ін.), музично-сценічні (опера, оперета, мюзикл).

Класифікація музичних жанрів: народна музика (музичний фольклор); розважальна музика; камерна музика; симфонічна музика; театральна музика.

Роди літератури: епос (види: роман, повість, оповідання, новела, нарис); лірика (види: сонет, гімн, поема, елегія, ода, ліричний вірш, епітафія); драма (драма, трагедія, комедія, трагікомедія).

ТЕМА 3. Мистецтво стародавнього світу.

Періоди давньогрецької культури:

1. Егейська, або Крито-мікенська культура. (2000 – 1200 рр. до н. е.).
2. Гомерівський період (XI – IX ст. до н. е.).
3. Архаїчний період (VIII–VI ст. до н. е.). Створюється система архітектурних форм. Скульптура прикрашала храми, була важливою складовою релігійних культів.
4. Класичний період (V– IV ст. до н. е.). Творчість скульпторів Мирона (скульптурна група «Афіна і Марсій»), Фідія (статуя Зевса Олімпійського), Поліклета (статуя «Дорифор»), Праксителя (статуя «Афродіта Кнідська»); драматургів – Аристофана (комедія «Жаби»),

Есхіла (драма «Перси»), Софокла (трагедія «Антигона»), Еврипіда (трагедія «Електра»).

5. Елліністичний період (друга половина IV ст. до н. е. – 31 р. до н. е.).

Давній Рим.

1. Царський період (VIII – VI ст. до н. е.). Твори античного декоративного живопису – фрески.

2. Епоха Республіки (VI – I ст. до н. е.). Будівництво мостів, акведуків.

Суспільні споруди: храми, форуми, амфітеатри, терми.

Скульптурний портрет: фіксація зовнішніх особливостей людей.

Драматург-комедіограф Тіт Макцій Плавт (комедія «Скарб»), поет-лірик Гай Валерій Катулл (вірш «Аттіс»).

3. Період імперії (I ст. до н. е. – 476 р. н. е.). Письменники і поети: Апулей (роман «Метаморфози»), Пліній Молодший (промова «Панегірик Трояну»), Ювенал («Сатири»), Лукіан (памфлет «Олександр, або лжепророк»), Вергілій Марон (епос «Енеїда»), Горацій (приспівки, оди), Овідій («Любовні елегії», «Скорботні елегії»), Сенека (трактат «Про спокій душі»).

Архітектура: триумфальні арки, амфітеатри, багатоповерхові будинки, терми.

Образотворче мистецтво: розквіт скульптури (навчилися зображувати знищю, герої показані в одязі), мозаїки.

Сім чудес світу.

1. Єгипетські піраміди.

2. Висячі сади Семіраміди.

3. Храм богині Артеміди в Ефесі.

4. Статуя бога Сонця Геліуса на Родосі (Колосс Родоський).

5. Маяк на острові Форос поблизу Олександрії (Олександрійський маяк, Фороський маяк).

6. Статуя Зевса Олімпійського.

7. Мавзолей у Галікарнасі.

ТЕМА 4. Мистецтво Середньовіччя.

Особливістю мистецтва середньовічної Європи був зв'язок з релігією та її догмами.

Романський стиль (стиль у манері римлян) панував в Європі у X – XII ст. і знайшов відображення в архітектурі (храми-фортеці, замки-фортеці, монастирі-фортеці), скульптурі (на біблійні теми) та живописі (храмові фрески, іконографія, книжкові мініатюри). В Україні пам'ятками романського стилю є собор Бориса й Гліба у Чернігові, церква Св. Пантелеймона на Івано-Франківщині.

Готичний стиль (готика) – художній стиль, який панував у Західній Європі з середини XII ст. до кінця XV ст. Найбільш яскраво проявилися в архітектурі храмів та їхньому декоративному оздобленні (Нотр Дам де Парі). Особливості: вікна великих розмірів із вітражами, троянда-кругле вікно на фасаді католицького храму.

В архітектурі Візантії склалися два типи храму: базилікальний та хрестокупольний. Активно розвивалися монументальний живопис, станковий живопис (іконографія), книжкова мініатюра.

ТЕМА 5. Особливості розвитку мистецтва в Київській Русі.

Пам'ятки давньоруської писемності: «Остромирове Євангеліє», «Ізборники» Святослава 1073 і 1076 рр., «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона, «Мстиславове Євангеліє», «Повчання дітям Володимира Мономаха», «Житіє і ходіння Данила, руської землі ігумена».

Пам'ятка художньої літератури «Слово про Ігорів похід» (1185 – 1187 рр.).

Літописи: «Повість минулих літ», укладена близько 1110 р. ченцем Києво-Печерської лаври ченцем Нестором; «Київський літопис»; «Галицько-Волинський літопис».

Пам'ятки кам'яного зодчества: Софійський собор, Золоті ворота, Георгіївський та Ірининський монастирі, Успенська церква Києво-

Печерської лаври, Михайлівський Золотоверхий собор (Київ); Спасо-Преображенський та Борисоглібський собори у Чернігові.

Образотворче мистецтво: монументальний живопис – фрески, мозаїки (Богоматір-Оранта, мозаїки Софійського собору), іконографія («Юрій-Змієборець», «Архангел Михаїл в діяннях»); книжкова мініатюра (оформлення «Остромирова євангелія»).

ТЕМА 6. Мистецтво Відродження.

Передвідродження (проторенесанс).

Поет Данте Аліґ'єрі (поема «Божественна комедія»), поет Францеско Петрарка (збірка сонетів «Книга пісень»), письменник-гуманіст Джованні Боккаччо (зібрання 100 новел «Декамерон»), живописець в архітектор Джотто ді Бондоне (фрески, картина «Мадонна Онїсанти»).

Раннє Відродження. Художники Мазаччо (фреска «Вигнання з раю»), Сандро Ботічеллі (картини «Вигнанка», «Народження Венери»), П'єтро Перуджіно (фреска «Мучеництво святого Себастьяна»); скульптор Донателло (статуя «Давід», рельєф «Мертвій Христос»); архітектор і скульптор Філіппо Брунелескі (Палаццо Пітті у Флоренції); поет Марсіліо Фічіно.

Високе Відродження. Художник, математик, винахідник, музикант, письменник, науковець Леонардо да Вінчі (фреска «Таємна вечеря», картини «Мадонна Бенуа», «Мона Ліза», портрет «Пані з горностаєм», малюнок «Вітрувіанська людина»). Художник, скульптор, архітектор і поет Мікеланджело Буонаротті (статуї Мойсея, Давида, стеля Сікстинської капели, фреска «Страшний суд»). Художники Рафаель Санті (картини «Сікстинська мадонна», «Мадонна зі щигликом», тондо – картина круглої форми «Мадонна Конестабіле», фрески «Мадонна з немовлям», «Афінська школа», портрет «Флорентійська пані з однорогом»), Альбрехт Дюрер (картина «Мучеництво десяти тисяч християн», диптих «Чотири апостоли», гравюра «Адам і Єва», акварель «Вид на долину Арко», малюнок «Лев»),

Матіас Грюневальд Нітхард (картина «Поруга Христа»), Пітер Брейгель старший (картини «Притча про сліпих», «Тріумф смерті»).

Пізній Ренесанс. Література національними мовами: французький письменник-гуманіст Франсуа Рабе (роман «Гаргантюа та Пантагрюель»), іспанський новеліст, драматург і поет Мігель де Сервантес Сааведра (роман «Вигадливий ідальго Дон Кіхот Ламанчський»), англійський драматург и поет Вільям Шекспір (сонети, комедії «Приборкання норовливої», «Сон в літню ніч», трагедії «Ромео і Джульєтта», «Гамлет», «Король Лір»), іспанський драматург Лопе де Вега (п'єси «Собака на сні», «Вчитель танців»).

ТЕМА 7. Просвітництво та європейське мистецтво XVII – XVIII ст.

Література.

Просвітницький класицизм: Вольтер (поема «Орліанська діва»), М. В. Ломоносов (оди).

Просвітницький реалізм: Д. Дефо (роман «Робінзон Крузо»), Д. Дідро (діалог «Племінник Рамо»), Дж. Свіфт (сатира «Мандрі Гуллівера»), А. Ф. Прево (роман «Манон Леско»), П. О. Бомарше (комедія «Весілля Фігаро», драми «Євгенія», «Двоє друзів»), Мольєр (комедії «Міщанин-шляхтич», «Тартюф», «Скупий»).

Сентименталізм: Ж.-Ж. Руссо (роман «Юлія, або Нова Елоїза»), С. Річардсон (роман «Памела, або ж Винагороджена доброчесність»).

Драматургія і театр: Карло Гольдоні (комедія «Памела», «Шинкарка»), Карло Гоцці (комедії «Любов до трьох апельсинів», «Турандот», «Король-олень»).

Художник-просвітитель Уільям Хогарт (серія картин «Кар'єра повії», цикл «Модний шлюб», серія гравюр «Вибори»).

Оперне мистецтво: Ж. Б. Люллі створив французьку оперу (опери «Тезей», «Персей»), Х. В. Глюк її реформував (опера «Орфей і Евредіка»).

Стиль бароко.

Образотворче мистецтво: в Іспанії – Ель Греко (ікона «Мадонна милосердя», портрет папи Римського Пія V), Дієго Веласкес (картина «Водонос», портрет папи Римського Інокентія X), Бартоломео Естебан Мурільйо (полотна «Мадонна з немовлям», «Непорочне зачаття», «Святе сімейство»); у Фландрії – Пітер-Пауль Рубенс (картини «Останнє причастя Св. Франциска», «Битва греків з амазонками», «Персей і Андромеда»); в Голландії – Рембрандт ван Рейн (картина «Даная», «Нічна варта», «Повернення блудного сина»), Франц Хальс (картини «Євангеліст Лука», «Євангеліст Матвій»).

Музичне бароко: в Німеччині – Й. С. Бах («Кавова кантата», сюїта ля минор), Г. Ф. Гендель (опера «Агрипина», кантата «Ацис і Галатея»); в Італії – А. Вівальді (опера «Роланд», ораторія «поклоніння волхвів»).

Література: іспанський драматург П. Кальдерон (п'єси «Стійкий принц», «Життя»), Феофан Прокопович (трагікомедія «Володимир»).

Архітектура: Джованні-Лоренцо Берніні (собор св. Петра в Римі), Бартоломео Франческо Растреллі (Андріївський собор у Києві).

Класицизм.

В літературі: твори П. Корнеля (п'єси «Сід», «Горацій»), Ж. Расіна (п'єси «Андромаха», «Федра»), Ж. де Лафонтена (байки, повість «Любов Психеї й Купідона»). Й. В. Гете (трагедії «Фауст», «Егмонт», поема «Герман і Доротея»), Ф. Шиллер (трагедії «Марія Стюарт», «Підступність та кохання»).

В образотворчому мистецтві. Живопис: Нікола Пуссен (полотна «Св. Дионисий Ареопагит», «Мучеництво святого Еразма», «Вознесіння Діви Марії»), П. П. Прюдон (портрети Жозефіни де Богарне, імператриці Марії Луїзи), Ж.-Л. Давид (картини «Смерть Сократа», «Смерть Марата»), Клод Лорен (картина «Пейзаж з Аполлоном і Севіллою Кумської»). Скульптора: Ж.-А. Гудон (скульптура «Вольтер», барельєф «Цариця Савська приносить

дари царю Соломону», погруддя Дені Дідро), Антоніо Канова (статуї «Персей з головою Медузи», «Три грації», «Наполеон Бонапарт»).

В музиці. Віденська класична школа: Й. Гайдн (ораторії «Створення світу», «Пори року»), В. А. Моцарт (опери «Дон Жуан», «Весілля Фігаро»), Л. В. Бетховен (сонати «Апасіоната», «Аврора»).

В архітектурі: Д. Кваренгі (Спасо-Преображенський собор у Новгороді-Сіверському, Успенський собор у Кремнчузі); Ж.-Ф. Тома де Томон (будівлі міського театру, військового шпиталю в Одесі).

ТЕМА 8. Розвиток мистецтва на українських землях у XVII – поч. XIX ст.

Портретний живопис: портрети Б. Хмельницького, П. Могили, І. Сулими (автори не відомі). Світський портрет: Д. Левицький (портрети О. Кокорінова, П. Демидова), В. Боровиковський (портрети полковника П. Руденка, Ф. Боровського).

Майстри іконопису М. Петрахович, І. Руткович, Й. Кодзелевич (іконостаси Єлецького собору, Троїцької церкви в Чернігові).

Художники епохи бароко: І. Мигура (композиція «Свята Варвара», гравюра «Іоанн Предтеча – янгол пустелі»), І. Мирський (гравюра-тезис ректору Києво-Могилянської академії П. Колачинському), О. Тарасевич (мідерит – малюнок майбутньої гравюри «Король Ян III»), Ю. Шимонович (пано «Весна», «Літо», «Осінь», «Зима», картини «Вакх», «Свята родина»).

Представник бароко і рококо – різьбяр, зачинатель Львівської школи скульпторів Й.-Г. Пензель (скульптура «Ангел», алтар костела в м. Бучач), який плідно працював з архітектором Б. Меретином.

Архітектурні шедеври. В стилі бароко: Андріївська церква у Києві (1746 – 1753 рр., проєкт В. Растреллі, забудова І. Мічуріна), Георгіївський собор Видубицького монастиря (1696 – 1701 рр.), брама Заборовського в ансамблі Софійського собору Києва (1746 – 1748 рр., архіт. Г. Шедель), Троїцький собор у Чернігові, Хрестовоздвиженський у Полтаві, Троїцький

собор у Луцьку (XVIII ст.); Кловський палац, Ковнірівський корпус – Києво-Печерська лавра (арх. С. Ковнір), Покровська церква, церква Воздвиження у Києві (арх. І. Григорович-Барський). В стилі рококо: Бучацька ратуша, костел і монастир сакраменток у Львові (арх. Б. Меретин), Домініканський костел Божого Тіла, костел Марії Магдалини у Львові (арх. С. Фесінгер).

Літературне бароко: трагікомедія «Володимир» Ф. Прокоповича. проповіді С. Яворського, вірш «Акафіст Богодиці» С. Полоцького.

Класицизм в архітектурі: планування та забудова Катеринослава, Маріуполя, Миколаїва, Одеси, Севастополя, Херсону. Відомі архітектори: В. В. Беретті (головний корпус Київського університету), Ф. К. Боффо (стара біржа – будівля Одеської міської ради, палац М. С. Воронцова, міські (Потьомкінські) сходи в Одесі).

Музичне мистецтво. Партесний спів: М. Дилецький (посібник «Грамматика мусікійська»). Композитори М. Березовський (опера «Демофонт», літургії), А. Ведель (літургії Івана Золотоустого).

Романси «Їхав козак за Дунай» С. Килимовського, «Всякому городу нрав і права» Г. Сковороди, «Дивлюсь я на небо» М. Петренка.

Найяскравішими постатями XVIII ст. – початку XIX ст. стали Григорій Сковорода («Басні харковські») та Іван Петрович Котляревський (поема «Енеїда»).

ТЕМА 9. Романтизм і реалізм в європейському мистецтві.

Романтизм.

Романтики активного (революційного) напрямлення: Дж. Байрон (пісня «Паломництво Чайльда Гарольда»), Г. Гейне (збірка «Книга пісень»), А. Міцкевич (поема «Гражина»), Ш. Петефі (поєми «Сільський молот», «Витязь Янош»), К. Ф. Рилєєв (дума «Богдан Хмельницький»), В. Гюго (роман «Собор Паризької Богоматері»), М. Ю. Лермонтов (роман «Герой нашого часу»). Пасивні (консервативні) романтики: В. А. Жуковський

(балади «Людмила», «Світлана»), В. Скот (романи «Айвенго», «Квентін Дорвард»), Д. Ф. Купер (роман «Останній з могікан»), Е. Т. А. Гофман (повість-казка «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер»).

Романтизм в музиці. Композитори: Ф. П. Шуберт (опера «Порука»), Й. Штраус (оперета «Циганський барон», вальс «Казки Віденського лісу»), Е.-Т. А. Гофман (балет «Арлекін»), К. М. Вебер (опера «Вільний стрілець»), Ф. Мендельсон – Бертольдді (опера «Весілля Камачо»), Р. Вагнер (увертюра «Фауст»), Н. Паганіні (концерт для скрипки з оркестром № 2 «La campanella»), В. Белліні (опери «Норма», «Пуритани»), Ф. Шопен (полонез № 3, концерт № 1 для фортепіано з оркестром), С. Монюшко (опера «Карманьйола», балет «Лотерея»), Ф. Ліст (симфонічні поеми «Мазепа», «Гамлет», «Угорщина»), Б. Сметана (опери «Брандербуржці в Богемії», «Продана наречена»), Е. Гріг (Концерт ля мінор), О. О. Аляб'єв (романси «Соловей», «Вечірній дзвін»), О. П. Бородин (опера «Князь Ігор»), М. Римський-Корсаков (опери «Золотий півник», «Царева наречена»), П. Чайковський (опери «Мазепа», «Євгеній Онегін»; балети «Лебедине озеро», «Лускунчик»).

Образотворче мистецтво: Т. Жеріко (картина «Пліт Медузи»), Е. Делакруа (картина «Баталія під Таєйбургом»), Ф. Гойя (картина «Маха оголена», «Маха одягнена»), Ж. Л. Давід (картини «Коронація Наполеона», «Портрет Етьєна Моріса Жерара»), К. П. Брюлов (картини «Останній день Помпеї», «Вершниця»), В. А. Тропінін (портрети «Устим Кармелюк», «Українка з Поділля»), І. К. Айвазовський (картини «Весілля в Україні», «Дев'ятий вал»).

Реалізм.

Література. Письменники О. де Бальзак (серія романів «Людська комедія»), Стендаль (роман «Червоне та чорне»), Г. Флобер («Мадам Боварі», «Виховання почуттів»), Ч. Діккенс (роман «Пригоди Олівера Твіста»), У. Теккерей («Ярмарок суєти»), М. В. Гоголь (поема «Мертві душі»),

Л. М. Толстой (романи «Війна і мир», «Анна Кареніна»),
Ф. М. Достоевський (романи «Бідні люди», «Злочин і кара»).

Музика. Композитори Дж. Верді (опери «Травіата», «Ріглетто»);
М. П. Мусоргський (опера «Сорочинський ярмарок»). Оперета – музична
комедія: Ж. Оффенбах (оперети «Синя Борода», «Перікола»).

Театральне мистецтво. Драматурги Г. Гауптман (п'єси «Перед сходом
сонця», «Ельга»), Г. Ібсен (п'єси «Ляльковий дім», «Нора»), А. Стрінберг
(п'єси «Товариш», «Батько»), Б. Шоу (п'єса «Пігмаліон»).

Образотворче мистецтво. Художники О. Дом'є (картини «Повстання»,
«Шахматисти»), Г. Курбе (картини «Майстерня художника», «Похорон в
Орнані»), Т. Руссо (картини «Ринок в Нормандії», «Кінець жовтня»),
Ж. Дюпре (картини «Вітряк», «Ферма»), Я. Матейко (картини
«Грюнвальдська битва», «Люблінська унія»), К. О. Коровін (картини
«Прогулянка човном», «Гурзуф»), І. Ю. Рєпін (картина «Запорожці
пишуть листа турецькому султану»), І. І. Левітан (картини «Березень»,
«Біля берега моря. Крим»). Скульптори Дж. Монтеверде (фігура сидячого
Христофора Колумба, пам'ятник Віктору Емануїлу), Вінченцо Вела
(скульптура «Селянка з дитиною»).

Архітектура. Еклектизм: О. Бернардацці (Нова біржа – будинок
філармонії в Одесі), Л. Влодек (готель «Пасаж» в Одесі). Модерн:
архітектурні пам'ятки в Одесі: будинок А. Гаєвського (арх. Ф.
Троупянський), будинок хімічного факультету Одеського університету,
будівля загальноосвітньої школи № 101.

ТЕМА 10. Українське мистецтво ХІХ – поч. ХХ ст.

Романтизм в поезії: балади П. Гулака-Артемівського «Твардовський»,
«Рибалка», твори Л. Боровиковського (балада «Маруся»), Є. Гребінки
(вірші «Човен», байки «Ведмежий суд», «Віл»), М. Маркевича (поезія
«Бандурист»), М. Шашкевича (поезії «Думка», «О Наливайку»), В. Забіли
(вірші «Не плач, дівчино», «Голуб», «Човник»). У добу романтизму

розквітла творчість Тараса Шевченка (поєми «Гайдамаки», «Катерина», «Наймичка», «Сон»).

Художня проза: П. Куліш (роман «Чорна рада»), Марко Вовчок (оповідання-казки «Кармелюк», «Невільничка», побутові оповідання «Козачка», «Горпина», «Сестра»), Ю. Федькович («Люба-згуба»).

Образотворче мистецтво: В. Штернберг («Малоросійський шинок», «Переправа через Дніпро під Києвом»), І. Сошенко («Жіночий портрет», «Хлопчики-рибалки»), М. Сажин (краєвиди «Руїни Золотих Воріт у Києві», «Краєвид з Подолу», «Рибальські халупи на березі Дніпра», «Видубецький монастир»), Т. Шевченко (альбом офортів «Живописна Україна»).

Інструментальна музика: О. Лизогуб (варіації «Ой не ходи, Грицю»), Й. Витвицький (варіації «Україна»), А. Данилевський («Полонез»), М. Аркас (опера «Катерина»), П. Сокальський (опера «Мазепа»), симфонії М. Вербицького, Семен Гулак-Артемівський (опера «Запорожець за Дунаєм»). Микола Лисенко (опери «Наталка Полтавка», «Утоплена», музичної драми «Тарас Бульба»).

Реалізм в літературі. Соціальна проза: Марко Вовчок (повісті «Інститутка», «Маруся», «Кармелюк»), А. Свидницький (роман «Люборацькі»), І. Нечуй-Левицький (повісті «Микола Джеря», «Кайдашева сім'я»), П. Мирний (роман «Хіба ревуть воли, як ясла повні», повість «Повія»), М. Коцюбинський (повісті «Дорогою ціною», «Fata Morgana»). Поетичні твори: Леся Українка («Досвітні вогні», «Без надії сподіваюсь», «Слово, чому ти не твердая криниця»), І. Франко («З вершин і низин», «Зів'яле листя», «Каменярі», «Гімн»).

Драматургія: І. Нечуй-Левицький («Маруся Богуславка»), М. Кропивницький («Дай серцю волю, заведе в неволю»), М. Старицький («За двома зайцями», «Сорочинський ярмарок», «Різдв'яна ніч»), І. Карпенко-Карий («Хазяїн», «Безталанна», «Сто тисяч», «Мартин Боруля»), П. Мирний («Лимерівна», «Повія»), І. Франко («Украдене щастя», «Учитель», «Кам'яна душа»), Б. Грінченко («Степовий гість», «Ясні зорі»),

Леся Українка («Лісова пісня», «Бояриня»), В. Вінниченко («Великий молох»).

Виконавці-вокалісти: Соломія Крушельницька, Антоніна Нежданова, Олександр Мишуга, хорова капела під керівництвом Олександра Кошиця.

Скульптура другої половини ХІХ – початку ХХ ст.: пам'ятник Богдану Хмельницькому в Києві (1888 р., скульптор М. Микешин), роботи П. Забіли (погруддя Т. Шевченка та М. Гоголя для пам'ятників у Ніжині), Л. Позена (пам'ятник І. Котляревському в Полтаві), Ф. Каменського (один з перших бюстів Т. Шевченка), Ф. Балавенського (погруддя М. Кропивницького в Харкові), Г. Кузневича (скульптура «Гончар»), І. Кавалерідзе (пам'ятник княгині Ользі в Києві).

Живопис, графіка: М. Ярошенко (картини «Кочегар», «Всюди життя», «На гойдалці»), К. Трутовський (картини «Колядки», «Базар в провінції»), А. Куїнджі (картини «Чумацький шлях у Маріуполі», «Українська ніч», «Вечір в Україні»), Ф. Красицький (картини «Гість із Запоріжжя», «Біля криниці»), О. Сластіон (картини «Проводи на Січ», «На жнивах»), С. Васильківський (картини «Український пейзаж», «Козацький двір»), М. Пимоненко (картини «Нертва фанатизму», «Жниця», «Сінокос»).

Еклектика в архітектурі: віденський ренесанс – театри опери та балету в Одесі (арх. Г. Гельмер і Ф. Фельнер), Львові (арх.З. Горголевський), Києві (арх. В. Шретер); псевдовізантійський стиль: Володимирський собор в Києві (арх. І. Штром), пам'ятник князю Володимирі в Києві (арх. О. Тон, скульптори В. Демут-Малиновський та П. Клодт); модерн: будинок «з химерами» в Києві (арх. В. Городецький), готель Велика Московська в Одесі (арх. Л. Влодек).

ТЕМА 11. Мистецтво Західної Європи ХХ ст.

Символізм.

Література: Ш. Бодлер (збірка «Квіти зла»), поети Поль Верлен, Райнер Марія Рільке, Моріс Метерлінк.

Образотворче мистецтво: живописець, скульптор-кераміст і графік Поль Гоген (картини «Початок осені», «Тополі»); Федір Кричевський («Три покоління»), М. Врубель «Демон», «Царівна-Лебідь»), А. Бьоклін («Сірени». «Голова Медузи Горгони»).

Імпресіонізм.

Образотворче мистецтво: живописці К. Моне (картини «Враження. Схід сонця», «Руанський собор»), Е. Дега (картини «У модистки», «Блакитні танцівниці»), П. О. Ренуар (картини «Танці у Мулен де ла Галетт», «Гойдалка»), В. ван Гог (картини «Нічне кафе», «Червоні виноградники в Арлі»); скульптор О. Роден (скульптура «Мислитель», пам'ятники В. Гюго, О. де Бальзаку).

Імпресіонізм в музиці: К. Дебюссі (симфонічні ескізи «Море»), М. Равель (балет «Дафніс і Хлоя»).

Абстракціонізм.

Художники: В. В. Кандинський (картини «Мурнау. Веселка», «Мюнхенський пейзаж»), Ф. Купка (картина «Кафедральний собор»), А. Доув (картини «Рифи», «Вітрила»), Р. Делоне (картини «Пейзаж з диском», «Ейфелева башта»), Дж. Поллок (картини «Чоловіче і жіноче», «Фреска»), Ф. Клайн (картини «Меріон», «Шеф»), Е. Келлі (картина «Сена», скульптура «Поні»).

Експресіонізм.

Кіномистецтво: режисери: Е.-І. Бергман (фільми «Сунична галявина», «Персона», «Фанні та Олександр»), Ф. Ланг (фільми «Метрополіс», «Людське бажання», «Вулиця гріха»), П. Лені (фільми «Заколот у Генуї», «Китайська папуга»).

Література: Й.-Р. Бехер (збірки поезій «Занепад і тріумф», «В ім'я бога»), Ф. Вольф (драми «Це – ти», «Чорне сонце», «Магомет», «Людина в темряві»), С. Пшебишевський (драми «Танок кохання і смерті», «Мати»),

А. Стрінберг (п'єса «Соната привидів», роман «Чорні знамена») Л. Франк (збіра новел «Людина добра»).

Музика: композитори Б. Бріттен (опера «Пітер Граймз», балет «Принц пагод»), Г. Малер (симфонії № 2 «Воскресіння», № 6 «Трагічна»), А. Онеггер (ораторія «Цар Давид», кантата «Пісня Звільнення»).

Образотворче мистецтво: художники М. Бекман (картини «Ніч», «Пташине пекло»), К. Колльвіц (офорти «Смерть жінки-матері», «Хо́да зі скаргою»), Е. Нольде (картини «Квітковий сад», «Молода пара», гравюра «Пророк»).

Театральне мистецтво: режисер М. Рейнгард (вистави «Смерть Дантона», «Міраклъ»); драматурги Б. Брехт (п'єси «Тригрошова опера», «Матінка Кураж та її діти;», «Життя Галілея»), Ф. Дюрренматт (п'єси «Сліпий», «Янгол спускається у Вавілон»), М. Фріш (п'єси «Вони знов співають», «Китайський мур»).

Сюрреалізм.

Література: Г. Аполлінер (повість «Гниючий чарівник»), Ж. Кокто (роман «La Fin du Rotomak»), А. Бретон (роман «Аркан 17»).

Образотворче мистецтво: М. Ернст (картини «Слон Целебес», «Ліс»), В. Паален (картини «Заборонена країна», «Незнайомці»), С. Далі (картини «Похмура гра», «Перші дні весни», «Обличчя війни»), Ж. Арп (скульптура «Пастух хмар»), В. Браунер (картина «Химера»), О. Домінгес (картина «Жінка на дивані»).

Кіномистецтво: Л. Бунюель (фільми «Вірідіана», «Ангел-винищувач», «Трістана»), Д. Лінч (фільми «Внутрішня імперія», «Синій оксамит»), Я. Шванкмаєр (фільми «Урок Фауста», «Божевілля»).

Футуризм .

Образотворче мистецтво: художники У. Боччоні (картини «Місто встає», «Стан душі»), Д. Балла (картина «Політ ластівки», «Прохід Меркурія перед Сонцем», «Дівчина-дерево»)

Музика: Ф. Прателла (опери «Гімн життю», «Біла дорога»).

Конструктивізм

В музиці: Д. Мійо (балет «Голубий експерс»), А. Оннегер (симфонічна картина «Пасифік-231»).

Образотворче мистецтво: Макс Білл (скульптура «Ритм у космосі», Гамбург). Ласло Мохой-Надь («Пол Хартленд Карнавал. Композиція з двома масками»), Антуан Певзнер (композиція з оргскла «Торс»), Наум Габо (кінетична скульптура у Роттердамі).

Архітектура: Густав Ейфель (Санта-Жуштський ліфт, Лісабон, Португалія; повітряний міст, Лієпая, Латвія), Ле Корбюзьє (вілла Штейн, Париж; вілла Савой у Пуассі, Франція),

ТЕМА 12. Українське мистецтво ХХ ст.

Перша половина ХХ ст.

Література: Л. Українка (драматичні поеми «В катакомбах», «Одержима»), М. Коцюбинський (новела «Коні не винні», цикл поезії у прозі «З глибини»), О. Кобилянська (повісті «Людина», «Земля»), М. Вороний (збірка віршів «В сяйві мрій»), В. Винниченко (оповідання «Краса і сила», повість «Голота»), Б. Лепкий (повісті «Сотниківна», «Зірка»), М. Рильський (збірка поезій «На білих островах»), П. Тичина (збірка поезій «Сонячні кларнети»), М. Яцків (збірка прозових мініатюр «В царстві сатани: іронічно-сентиментальні картини») Образотворче мистецтво.

Кубізм: культор і художник О. Архипенко (скульптури «Боксери», «Солдат іде»); кубофутуризм і авангард: художники О. Богомазов (картини «Трамвай», «Правка пил»), В. Єрмилов (живописні роботи «Гітара», «Кавун», графічні роботи «Чаювання», «Жіноча модель»), О. Екстер (картини «Фундуклеївська вулиця», «Три жіночі фігури»).

Театральне мистецтво. Л. Курбас (вистави «Цар Едіп», «Гайдамаки» у «Молодому театрі; постановки «Макбет», «Мина Мазайло», «Маклена Граса» у театрі «Березіль»).

Музичне мистецтво: композитори М. Леонтович (пісні-реквієми «Козака несуть», «Із-за гори сніжок летить», «Смерть»), К. Стеценко (опери «Івасик-Телесик», «Лисичка, Котик і Півник»), Я. Степовий (цикли «Барвінки», «Пісні настрою»), О. Кошиць (музика до п'єс «Дай серцю волю, заведе в неволю», «Казка старого млина»).

Театральне мистецтво: актори А. Бучма, О. Добровольська, М. Крушельницькій, І. Мар'яненко, Н. Ужвій, Г. Юра; драматург М. Куліш (п'єси «Народний Малахій», «Мина Мазайло», «Патетична соната»).

Модернізм в образотворчому мистецтві: М. Бойчук (мозаїка «Святий Іоанн», картина «Українка»), А. Петрицький (картини «Старий раб», «Інваліди»). Помітного прогресу в Україні досягла станкова графіка та живопис. У галузі станкової графіки працювали М. Жук (портрети Т. Шевченка, В. Блакитного, М. Пимоненка), І. Падалка (графічні роботи «З поля», «Селяни», «Пастушок»). Відомими живописцями були: К. Костанді (картини «Вечір», «Галки. Осінь»), Г. Нарбут (ілюстрації до «Енеїди» І. Котляревського, ілюстрації до «Української абетки»), Ф. Кричевський (картина «Три покоління», триптих «Життя»), А. Монастирський (картини «Портрет матері», «На водопої», «В таборі Кармелюка»), М. Самокиш (картини «Вечір в Криму», «Запорожці обідають», «Козак на коні»).

Конструктивізм в архітектурі 1920 – 1930-х років: будівля Київського залізничного вокзалу (арх. А. Вербицький), корпус Академії будівництва і архітектури у Києві (арх. Г. Швецько-Вінецький), Київська кінофабрика (арх. В. Риков), комплекс адміністративних та громадських споруд під назвою Держпром у Харкові (арх. С. Серафімов, М. Фельгер), Палац культури залізничників у Харкові (арх. О. Дмитрієв), будівля Дніпрельстану (арх. В. Веснін), Дім залізничників у Львові (арх. Р. Міллер),

телефонна станція в Одесі (арх. Н. Гуревич), Народний дім у Полтаві (арх. А. Лангман), Головоштамт у Донецьку (арх. А. Мордвинов).

Конструктивізм в образотворчому мистецтві. Графіка: В. Кричевський, П. Ковжун, Г. Цапка; фотографія – Д. Сотник; живопис: Б. Косарев, В. Меллер, А. Петрицький, О. Хвостенко-Хвостов.

Кіномистецтво: режисери Л. Курбас (фільми «Вендетта», «Арсенальці»), І. Кавалерідзе (фільми «Прометей», «Коліївщина», «Повія»), П. Чардинін (фільми «Тарас Шевченко», «Черевички», «Подія в степу»), Д. Вертов (фільми «Людина з кіноапаратом», «Колискова», «Симфонія Донбасу»), О. Довженко (фільми «Звенигора», «Арсенал», «Земля», «Іван»); оператор Д. Демуцький (фільми «Арсенал», «Земля», «Насреддін у Бухарі»).

Література 1941 – 1945 рр. Поезії: «Слово про рідну матір», «Києву», «Перемозі» М. Рильського, «Клятва» М. Бажана, «Любіть Україну» В. Сосюри, «Весна», «Голос матері» П. Тичини; проза: «Україна в огні», «Ніч перед боєм» О. Довженка, «Ярослав Мудрий» І. Кочерги, «Зенітка» О. Вишні.

Пам'ятки класичної архітектури серединини ХХ ст.: річковий вокзал у Києві (арх. В. Гопкало, В. Ладний, Г. Скуцький), кінотеатр «Київ» (арх. В. Чуприна, О. Тацій), театр у Полтаві (рх. О. Малишенко).

Друга половина ХХ ст.

Література: кіноповісті О. Довженка «Зачарована Десна», «Повість полум'яних літ», «Поема про море»: поезія М. Рильського (збірки «Троянди й виноград», «Голосіївська осінь»), П. Тичини (збірки «До молоді мій чистий голос», «Срібні ночі»), М. Бажана (збірки «Італійські зустрічі», «Чотири розповіді про надію», поема «Боги Еллади»), В. Сосюри (поема «Розстріляне безсмертя», збірка «Моя Донеччина»), А. Малишка (збірки «Серце моєї матері», «Полудень віку»), М. Вінграновського (збірки «Сто поезій», «Атомні прелюди»), Л. Костенко (збірки «Вітрила», «Мандрівки

серця», роман у віршах «Маруся Чурай»), Б. Олійника (збірки «Б'ють у крицю ковалі», «Вибір»).

Шістдесятники: І. Світличний (поетичні збірки «Камерні мотиви», «Музи і грації»), В. Симоненко (віршовані новела «Кривда», казка «Казка про Дурила»), Є. Гуцало (повісті «Подорожні», «Шкільний хліб»), В. Стус (збірки віршів «Круговерть», «Палімпсести»), А. Горська (картина «Санкомісія», малюнки «Соняшник. Портрет сина», «Портрет Б. Антонечко-Давидовича»), Л. Семикіна (картини «Ремонт причалу», «Вранці»), Г. Севрук (кераміка «Лісова пісня», «Плач Ярославни»).

Проза 1960 – 1970 рр.: О. Гончар (роман «Собор»), В. Земляк (роман «Лебедина згряя»), М. Стельмах (роман «Чотири броди»).

Образотворче мистецтво.

Скульптура. Скульптурні портрети: академіка В. Філатова, Б. Хмельницького (О. Ковальов), В. Василевської, І. Кавалерідзе, Г. Косинки (Г. Кальченко), М. Кривоноса (І. Гончар), І. Айвазовського (Я. Чайка), С. Крушельницької (В. Власов), Н. Ужвій, О. Корнійчука (Г. Петрашевич), Лесі Українки, М. Заньковецької (Л. Біганич). Композиційна скульптура: «Олекса Довбуш» (М. Рябінін та В. Сколоздра); «Перед боєм» з Б. Хмельницьким, М. Кривоносом й І. Богуном (О. Супрун та І. Білостоцький); «Слово о полку Ігоревім» (І. Чумак); «Пам'ять» (В. Шатух).

Живопис соціалістичного реалізму: О. Шовкуненко (портрети М. Литвиненко-Вольгемут, Н. Ужвій, М. Рильського, Ю. Яновського), Т. Яблонська (картини «Хліб», «Ранок»), М. Дерегус (картина «Мавка», офорт «Катерина»), В. Касіян (ліногравюри «Т. Г. Шевченко», «Плакучі верби»), Л. Мучник (картини «Штормовий вечір», «Двоє на березі», «Гурзуф»), М. Божий (картини «Думи мої, думи», «Вечір», «За столом», портрет Л. В. Мацієвської).

Народний живопис (декоративний розпис): П. Власенко (декоративні панно), М. Приймаченко (картини «Моя хата, моя правда», «Космічна пам'ять»), К. Білокур (картини «Мальви та троянди», «Хата діда Савки», «Півонії», «Георгіни»), І. Сколоздра (картини на склі, панно «Садок вишневий коло хати»).

Кіномистецтво 1960-1970-х років. Кінострічки: «Тіні забутих предків» і «Київські фрески» С. Параджанова, «Камінний хрест» Л. Осики, «Білий птах з чорною ознакою» і «Криниця для спраглих» Ю. Іллєнка, «Короткі зустрічі» і «Довгі проводи» К. Маратової, «За двома зайцями» В. Іванова

Майстри розмовного жанру були Ю. Березін (Штепсель), А. Паламаренко, А. Сова, Ю. Тимошенко (Тарапунька).

Музичне мистецтво. Співаки: З. Гайдай, Б. Гмиря, Д. Гнатюк, М. Гришко, М. Литвиненко-Вольгемут, Є. Мірошніченко, А. Мокренко, Д. Петриненко, О. Петрусенко, А. Солов'яненко, М. Стефюк, хореограф П. Вірський, диригент С. Турчак. Композитори: О. Білаш (опера «Гайдамаки», пісні «Два кольори», «Ясени», «Мамини руки»), К. Данькевич (опера «Богдан Хмельницький», балет «Лілея», оперета «Золоті ключі»), І. Поклад (пісні «Дикі гуси», «Тиха вода», «Пісня про матір», «Кохана», мюзикл «Конотопська відьма»), М. Скорик (опера «Мойсей», балет «Повернення Батерфляй»), І. Шамо (музика до кінофільмів «Максимко», «Море кличе», «Матрос Чижик», «Мальва», «НП. Надзвичайна подія», «Андрієш»), А. Штогаренко (симфонія-кантата № 1 «Моя Україна», симфонія № 3 «Київська», сюїта «Дівоча доля»).

Естрадні виконавці: С. Ротару, К. Огнєвой, М. Гнатюк, Ю. Богатиков, тріо Маренич.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Семінар: Предмет курсу «Історія мистецтв».

Питання: 1. Мистецтво як форма культури.

2. Характерні риси мистецтва.
3. Функції мистецтва.
4. Класифікації мистецтва.
5. Концепції походження та соціальної сутності мистецтва.

Додаткове завдання: Визначити роль Г. Е. Лессінга у розвитку теорії мистецтва.

Література.

1. *Історія мистецтва: конспект лекцій / укладач С. І. Побожій. Суми: СДУ, 2021. С. 6 - 12.*
2. *Білозуб Л. М. Історія мистецтв: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С. 6 - 9.*

Семінар: Жанри та стилі мистецтва.

Питання: 1. Видова характеристика образотворчого мистецтва.

2. Жанри образотворчого мистецтва.
3. Музичні твори за призначенням.
4. Класифікація музичних жанрів.
5. Роди та жанри художньої літератури.
6. Стиль у мистецтві.

Література.

1. *Історія мистецтва: конспект лекцій / укладач С. І. Побожій. Суми: СДУ, 2021. С. 13 - 19.*
2. *Білозуб Л. М. Історія мистецтв: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С. 6 - 9.*

Семінар: Мистецтво стародавнього світу.

Питання: 1. Образ гармонійно-розвинутої людини в образотворчому мистецтві стародавніх греків.

2. Система архітектурних форм у стародавніх греків.
3. Міфологія та давньогрецька література.
4. Особливості розвитку образотворчого мистецтва у

Стародавньому Римі.

5. Роль архітектури у давньоримському суспільстві.
6. Література у Стародавньому Римі.
7. Сім чудес світу.

Додаткові завдання: 1. Визначити вплив творчості Езопа на європейську літературу.

2. Дати оцінку зразкам античного мистецтва в експозиції Одеського археологічного музею.

Література.

1. *Історія мистецтва: конспект лекцій / укладач С. І. Побожій. Суми: СДУ, 2021. С. 29 - 38.*
2. *Білозуб Л. М. Історія мистецтв: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С. 26 - 47.*

Семинар: Мистецтво Середньовіччя.

Питання: 1. Романський стиль в архітектурі.

2. Особливості готичного стилю в архітектурі.
3. Середньовічний епос, лицарська поезія.
4. Вплив християнства на візантійські образотворче мистецтво та архітектуру.
5. Середньовічна книжкова мініатюра.

Додаткове завдання: 1. Визначити використання елементів готичного стилю в пам'ятках архітектури Одеси.

Література.

1. *Історія мистецтва: конспект лекцій / укладач С. І. Побожій. Суми: СДУ, 2021. С. 39 - 41.*
2. *Білозуб Л. М. Історія мистецтв: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С. 48 - 62.*

Семинар: Особливості розвитку мистецтва в Київській Русі.

Питання: 1. Свідчення розвитку мистецтва Давньої Русі у дохристиянський період.

2. Характеристика пам'яток писемності.
3. Мистецтво графіти в Київській Русі.

4. Вплив християнства на розвиток образотворчого мистецтва.
5. Візантійські традиції в архітектурі, формування місцевих особливостей у храмобудуванні.
6. Ювелірне мистецтво.

Додаткові завдання: 1. Визначити ознаки різних шкіл іконографії, які представлені в Одеському художньому музеї.
2. Дослідити слов'янські традиції в архітектурі християнських храмів Одеси.

Література.

1. Білозуб Л. М. *Історія мистецтв: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С. 26 - 47.*
2. *Історія української культури: Навчальний посібник/ За ред. О. Ю. Павлової. 2-ге вид. Київ: ЦУЛ, 2018. С. 122 – 156.*

Семинар: Мистецтво Відродження.

Питання: 1. Підґрунтя виникнення ренесансного мистецтва.
2. Гуманізм як ідеологія Відродження.
3. Періодизація європейського Відродження.
4. Особливості мистецтва Раннього Відродження.
5. Мистецтво Високого Відродження.
6. Художня література Пізнього Ренесансу; її головні герої, мова, вплив на розвиток театру.

Додаткове завдання: 1. Охарактеризувати моральні риси героїв творів М. де Сервантеса, В. Шекспіра (за вибором).

Література.

1. *Історія мистецтва: конспект лекцій / укладач С. І. Побожій. Суми: СДУ, 2021. С. 41 - 43.*
2. Білозуб Л. М. *Історія мистецтв: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С. 63 - 77.*

Семинар: Просвітництво та європейське мистецтво XVII – XVIII ст.

Питання: 1. Ідеологія просвітництва.
2. Література просвітництва: просвітницький класицизм, просвітницький реалізм, сентименталізм.

3. Оперне та театральне мистецтво.
4. Фламандська та голандська школи живопису.
5. Бароко в архітектурі.
6. Мистецтво рококо.
7. Класицизм в образотворчому мистецтві.
8. Віденська музична школа.
9. Класицизм в архітектурі, містобудуванні.

Додаткові завдання: 1. Оцінки картини Ф. Хальса «Євангеліст Лука»,
«Євангеліст Матфій» в Одеському музеї західного
та східного мистецтва.

2. Визначити пам'ятки архітектури Одеси, які
побудовані в стилі класицизму.

Література.

1. *Історія мистецтва: конспект лекцій / укладач С. І. Побожій. Суми: СДУ, 2021. С. 44 - 49.*
2. Білозуб Л. М. *Історія мистецтв: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С. 78 - 98.*

Семінар: Розвиток мистецтва на українських землях у XVII – поч. XIX ст.

- Питання: 1. Українське бароко в образотворчому мистецтві.
2. Портретний, пейзажний, побутовий живопис.
  3. Бароко в архітектурі України.
  4. Класицизм в українській архітектурі.
  5. Особливості розвитку музичного мистецтва.
  6. Українська поезія 18 ст.
  7. Творчість Г. Сковороди та І. Котляревського.

Додаткові завдання: 1. Визначити філософське підґрунтя байок
Г. Сковороди (за вибором).

2. Дати оцінку внеску Ф. Боффо у забудову м. Одеси.

Література.

1. Білозуб Л. М. *Історія мистецтв: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С.133 - 146.*

2. *Історія української культури: Навчальний посібник/ За ред. О. Ю. Павлової. 2-ге вид. Київ: ЦУЛ, 2018. С. 181 – 203.*

Семінар: Романтизм і реалізм в європейському мистецтві.

Питання: 1. Романтизм як художній метод.

2. Особлі риси літератури доби романтизму.
3. Романтизм в образотворчому мистецтві.
4. Вплив романтизму на становлення та розвиток національних музичних шкіл.
5. Романтичний театр.
6. Реалізм як напрям в літературі.
7. Критичний реалізм в театральному мистецтві.
8. Реалізм в образотворчому мистецтві.
9. Реалістичні тенденції в музичному мистецтві.

Додаткові завдання: 1. Визначити риси романтизму у творах Т. Шевченка,

І. Айвазовського, які зберігаються в Одеському художньому музеї.

2. Оцінити твір (за вибором) П. Ніщинського.

Література.

1. *Історія мистецтва: конспект лекцій / укладач С. І. Побожій. Суми: СДУ, 2021. С. 50 - 56.*

2. Білозуб Л. М. *Історія мистецтв: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С. 99 -121.*

Семінар: Українське мистецтво ХІХ – поч. ХХ ст.

Питання: 1. Романтизм в українській літературі.

2. Романтизм в образотворчому мистецтві: портретний живопис, краєвиди, побутова тема.
3. Романтизм в музичному мистецтві. С. Гулак-Артемівський, М. Лисенко.
4. Критичний реалізм в українській літературі та її вплив на розвиток національного театру.

5. Реалізм і образотворче мистецтво: живопис, скульптура.

6. Пошуки в архітектурі другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

Додаткові завдання: 1. Порівняти долі жінки у п'єсах «Наталка Полтака»

I. Котляревського та «Украдене щастя» І. Франка.

2. Оцінити реалістичність образів у творах скульптора

Б. Едуардса з зібрання Одеського художнього музею.

3. Визначити внесок О. Бернардацці в архітектуру

м. Одеси.

Література.

1. Білозуб Л. М. *Історія мистецтв: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С.133 - 146.*

2. *Історія української культури: Навчальний посібник/ За ред.*

О. Ю. Павлової. 2-ге вид. Київ: ЦУЛ, 2018. С. 205 – 227.

Дискусія: Мистецтво Західної Європи ХХ ст.

Питання: 1. Символізм в літературі та образотворчому мистецтві.

2. Імпресіонізм у французькому мистецтві та літературі.

3. Абстракціонізм в образотворчому мистецтві.

4. Експресіонізм: література, кіно- та театральне мистецтво, музика, образотворче мистецтво.

5. Сюрреалізм як течія у мистецтві.

6. Футуризм в образотворчому мистецтві та музиці.

7. Конструктивізм в музиці, образотворчому мистецтві та архітектурі.

8. Постмодерн.

Додаткове завдання: 1. Визначити прояви експресіонізму у творчості

В. Стефаника та О. Довженка.

Література.

1. *Історія мистецтва: конспект лекцій / укладач С. І. Побожій. Суми: СДУ, 2021. С. 56 - 65.*

2. Білозуб Л. М. *Історія мистецтв: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С. 122 -132.*

Дискусія: Українське мистецтво ХХ ст.

Питання: 1. Українська література 1910 – 1930-х років.

2. Кубізм в українському мистецтві.
3. Міфологічна, фольклорна теми в українській музиці першої третини ХХ ст.
4. Новаторські пошуки в театральному та кіномистецтві у 1920 – 1930-х роках.
5. Модернізм в образотворчому мистецтві.
6. Конструктивізм в образотворчому мистецтві та архітектурі першої половини ХХ ст.
7. Патріотична тема в літературі та мистецтві 1940-х років.
8. Тенденції в українській літературі другої половини ХХ ст.
9. Шістдесятники.
10. Українська скульптура другої половини ХХ ст., соціалістичний реалізм у живопису, нонконформізм.
11. Кіно- та театральне мистецтво другої половини ХХ – початку ХХІ ст.
12. Музичне мистецтво другої половини ХХ – початку ХХІ ст..

Додаткові завдання: 1. Порівняти бачення патріотизму в поезіях

Б. Олійника, В. Симоненка, В. Стуса (за вибором).

Література.

1. Білозуб Л. М. *Історія мистецтв: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С.133 - 146.*
2. *Історія української культури: Навчальний посібник/ За ред. О. Ю. Павлової. 2-ге вид. Київ: ЦУЛ, 2018. С. 229 – 256.*

ТЕМИ**ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ**

1. Визначення впливу античного мистецтва на розвиток культури народів північного Причорномор'я.
2. Визначення впливу християнства на розвиток сучасного мистецтва.
3. Прослідження ознак впливу зарубіжжя на сучасне українське мистецтво.
4. Аналіз умов для розвитку національних мистецтв в Україні.
5. Розкриття ролі Одеси у формуванні вітчизняної музичної культури.
6. Аналіз внеску одеситів у розвиток вітчизняної та світової літератури.
8. Визначення ролі одеської кіностудії у розвитку вітчизняного кіномистецтва.
9. Визначення ролі одеських музеїв у збереженні світової мистецької спадщини.
10. Характеристика тенденцій розвитку сучасного українського театрального мистецтва.
11. Визначення особливостей розвитку українського музичного мистецтва.
12. Аналіз особливостей розвитку сучасного образотворчого мистецтва.

При виконанні ІНДЗ здобувач повинен дотримуватися принципів академічної доброчесності, не допускати академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання (відповідно до ст. 69 Закону України «Про вищу освіту»).

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

за результатами поточного і підсумкового контролю.

Поточний контроль (практичні заняття, самостійна робота)			ІНДЗ	Сума
Теми	Бали	Разом		
Тема 1	0-7	0-84	0-16	0-100
Тема 2	0-7			
Тема 3	0-7			
Тема 4	0-7			
Тема 5	0-7			
Тема 6	0-7			
Тема 7	0-7			
Тема 8	0-7			
Тема 9	0-7			
Тема 10	0-7			
Тема 11	0-7			
Тема 12	0-7			

Шкала оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою для заліку
		зараховано
90 – 100	A	зараховано
82-89	B	
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	
35-59	FX	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Білозуб Л. М. Історія мистецтв: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. 148 с.
3. Історія мистецтва: конспект лекцій/ уклад. С. І. Побожій. Суми: СДУ, 2021. 70 с.
4. Дмитренко В., Дмитренко В. Історія української культури: навчально-методичний посібник. Ч. 1 (від найдавніших часів до середини XVII століття). Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2019. 136 с.
5. Історія української культури: Навчальний посібник/ За ред. О. Ю. Павлової. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ: ЦУЛ, 2018. 340 с.
6. Історія української культури/ В. А. Качкан, О. Б. Величко, Н. М. Божко та ін. 4-е вид, Київ: Медицина, 2021. 368 с.
7. Москвічова Ю. О. Історія мистецтв у контексті світової культури: навчально-методичний посібник : у 3-х т. Херсон: Вид. ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 292 с.

Допоміжна література

1. Букач В. М., Бакланова Н. М. Історія української культури: Словник-довідник: навчальний посібник. Одеса: Вид. Букаєв В. В., 2021. 216 с.
2. Історія українського та світового мистецтв: методичні рекомендації до семінарських занять / укл.: І. О. Хілько, Ю. С. Баланюк. Чернівці: ЧНУ, 2022. 48 с.
3. Історія української літератури: у 12 т. / редкол. : В. Дончик, Л. Скупейко, Н. Бойко, М. Бондар, С. Гальченко, І. Дзюба, М. Жулинський, Н. Зборовська, А. Кравченко, Ю. Кузнецов, Н. Левчик, Р. Мовчан, Л. Мороз, Є. Нахлік, Ю. Пелешенко, О. Поліщук, Г. Сивокінь, В. Сулима, М. Сулима, Н. Шумило. Київ: Наукова думка, 2013 – 2021.

Інформаційні ресурси.

1. Художня культура./ <https://sites.google.com/site/hudoznakultura15/>
2. Енциклопедія художньої культури/
http://library.lnu.edu.ua/bibl/index.php?option=com_content&view=article&id=757:encyklopedija-hudozhnoji-kultury&catid=1:latest-news&Itemid=1
3. Репозитарій (архів) наукової бібліотеки Університету Ушинського/
<http://dspace.pdpu.edu.ua>

СЛОВНИК

АБСТРАКЦІОНІЗМ – художній напрямок в образотворчому мистецтві ХХ століття, що ґрунтується на абстрагуванні художніх образів від конкретних об’єктів і характеризується формалізацією композиції.

АБСУРД – нісенітниця, позбавлена сенсу дія.

АВАНГАРДИЗМ – узагальнюючий термін для позначення новаторських напрямів у художній культурі ХХ століття, для яких характерний пошук нових, нетрадиційних засобів вираження.

АКАДЕМІЗМ – художня школа в мистецтві ХІХ–ХХ століть, спрямована на збереження і відтворення творчих здобутків своїх попередників,

АКВАРЕЛЬ – 1) фарби, що розводяться водою і легко змиваються нею; 2) техніка зображення та різновид образотворчого мистецтва; 3) живописний твір.

АЛЕГОРІЯ – спосіб двопланового художнього зображення, що ґрунтується на приховуванні реальних осіб, явищ і предметів під конкретними художніми образами з відповідними асоціаціями з характерними ознаками приховуваного.

АМПІР – стиль у європейській архітектурі й декоративному мистецтві, що найяскравіше проявився в часи імперії Наполеона І.

АНДЕГРАУНД – нелегальне, яке не підтримується або навіть переслідується офіційною владою явище художньої культури.

АНТИЧНЕ МИСТЕЦТВО – назва давньогрецького і давньоримського мистецтва. Характерними рисами є антропоморфізм, міфологізм, космополітизм.

АНІМАЛІСТИКА – художнє зображення тварин, птахів, комах, рослин та ін. у живописі, скульптурі, графіці декоративно-прикладному та народному мистецтві крізь призму людського світовідчужання, надання їм властивостей людського характеру.

АРТЕФАКТ – предмети і продукти матеріальної і духовної культури, штучно створені людиною.

АРХІТЕКТУРА – 1) будівельне мистецтво, проектування й будівництво споруд; 2) мистецький характер споруди.

БАЛЕТ – вид сценічного мистецтва, танцювальна театральна вистава, у якій музика поряд з танцем відіграє важливу роль у розвитку сюжету і створенні відповідного настрою; синтетичний вид сценічного мистецтва, в якому зміст вистави розкривається в основному засобами танцю, міміки і музики.

БАРЕЛЬЄФ – скульптурна композиція, виконана на плоскій поверхні і пов'язана з тлом.

БАРОКО – один із провідних художніх стилів кінця XVI – середини XVIII століття. Виник в Італії, поступово поширився в інших країнах Європи та Латинській Америці.

БУФОНАДА – жартівлива, смішна театральна вистава або манера гри комічного актора тощо, що ґрунтуються на гротескових прийомах або грубому комізмі.

ВІДРОДЖЕННЯ (Ренесанс) – епоха в історії культури країн Західної та Центральної Європи XIV–XVI століть.

ВІРШ – 1) елемент ритмічного мовлення в літературному творі, основна одиниця віршованого ритму; 2) система поетичного мовлення,

ВІТРАЖ – твір монументально-декоративного мистецтва з кольорового чи безбарвного скла.

ВОДЕВІЛЬ – легка комедійна, переважно одноактна п'єса з анекдотичним сюжетом.

ГІПЕРРЕАЛІЗМ – художній напрям у живопису та скульптурі, заснований на фотографічному відтворенні дійсності,

ГОТИКА – загальноєвропейський художній стиль, що виник у середині XII століття у Франції; в основному проявився в архітектурі храмів, монастирів.

ГРАВІЮРА – вид графіки, при якому зображення є друкованим відбитком рельєфного малюнка.

ГРАФІКА – 1) сукупність рукописних та друкованих знаків певної писемності; 2) вид образотворчого мистецтва, що поєднує малюнок і друковані художні зображення.

ГРОТЕСК – тип художньої образності, який ґрунтується на химерному поєднанні фантастичного і реального, прекрасного і потворного, трагічного і комічного, життєподібного і карикатурного.

ГУМАНІЗМ – визнання людини найвищою цінністю у світі, повага до гідності та розуму людини; течія в західноєвропейській культурі епохи Відродження.

ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО – вид пластичного мистецтва, творення якого разом з архітектурою формує матеріальне середовище, що оточує людину, і вносить в нього естетичне ідейнообразне начало.

ДОРИЧНИЙ ОРДЕР – один із трьох основних архітектурних ордерів.

ДРАМА – один з літературних родів, який змальовує світ у формі дії, здебільшого призначений для сценічного втілення.

ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМ – один з провідних напрямів філософії та інтелектуальної культури XX століття, розквіт якого припадає на середину

XX століття: 1) у філософії – ідеалістична течія, представники якої заперечують об'єктивність буття, сенс суспільної діяльності; реальним вважається лише існування людини та її переживань; 2) в літературі – течія модернізму.

ЕКЛЕКТИКА (еклектизм) – змішання та безмежне поєднання різноманітних, різнорідних і несумісних понять (ідей, елементів, поглядів, теорій) під приводом подолання в них протилежностей і створення різнопланового та неординарного в системі єдиного цілого.

ЕКСПРЕСІОНІЗМ – напрям, що розвинувся в європейському мистецтві та літературі у перші десятиліття XX століття, як заперечення позитивістських тенденцій реалізму, натуралізму та імпресіонізму, як критичне осмислення досвіду романтиків і символістів.

ЕЛІТАРНЕ МИСТЕЦТВО – мистецтво, зорієнтоване на потреби певної – елітарної, вищої в тому чи іншому відношенні – частини суспільства. Художня творчість духовного авангарду суспільства, нації, розрахована на витончене естетичне сприйняття.

ЕПІГРАМА – короткий вірш сатиричного глузливого змісту, здебільшого спрямований проти якої-небудь особи.

ЕСТЕТИКА – наука про загальні закономірності художнього освоєння дійсності людиною, про сутність і форми перетворення життя за законами краси, про природу мистецтва і його роль у розвитку суспільства.

ЕСТРАДА – музично-драматичне мистецтво, пов'язане з виконанням невеликих творів; мистецтво малих форм.

ЕТЮД – 1) твір образотворчого мистецтва допоміжного характеру, виконаний з натури за допомогою живописних, графічних або пластичних матеріалів з метою її вивчення в процесі роботи над картиною, скульптурою і т. ін. 2) невеликий музичний твір віртуозного характеру, який використовують для вдосконалення музичних навичок; 3) невелика одноактна п'єса, події якої мають драматичний характер.

ЖАНР – підрозділ кожного виду мистецтва, зумовлений різноманітністю конкретних можливостей художнього досягнення дійсності, що диференціюються за різними класифікаційними ознаками (тематичними, структурними, функціональними тощо).

ЖИВОПИС – вид образотворчого мистецтва, твори якого створюються за допомогою фарб, що наносяться на будь-яку тверду поверхню.

ЗМІСТ ХУДОЖНІЙ – особливості життєвого матеріалу, який покладено в основу мистецького твору, та характер його ідейно-естетичного осмислення.

ІМПРЕСІОНІЗМ – течія у мистецтві та літературі другої половини ХІХ – першої чверті ХХ століття, виник та розвився у Франції.

ІКОНОПИС – християнський станковий сакральний живопис.

ІМПРЕСІОНІЗМ – течія у мистецтві та літературі другої половини ХІХ – першої чверті ХХ століття, виник та розвився у Франції.

ІНТЕРМЕДІЯ – невеличка комічна п'єса або сценка, що виконувалася між актами основної драми, переважно незалежна від її змісту.

КАНОН – система правил, норм, що панують у мистецтві в будь-який історичний період або в будь-якому художньому напрямку і закріплюють основні структурні закономірності конкретних видів мистецтва (традиційна, незмінна, яка не підлягає пергляду).

КАНТАТА – твір урочистого або лірико-епічного характеру, що складається з декількох закінчених номерів, виконується співаками-солістами, хором у супроводі оркестру і призначений для концертного виконання.

КАРІАТИДА – вертикальна підпора у вигляді жіночої постаті, статуя одягненої жінки.

КЕРАМІКА – матеріали та вироби, отримані шляхом спікання глини і їхніх сумішей з мінеральними домішками.

КІНОМИСТЕЦТВО – вид мистецтва, який за допомогою кінематографічної техніки, оперуючи рухомим зображенням і звуком,

відтворює реальну дійсність у художніх та художньо-документальних образах.

КІНОПОВІСТЬ – жанр кіно, що поєднує в собі елементи екранного твору і белетристичної повістію.

КІТЧ– напрям у сучасній культурі, розрахований на масового споживача, що характеризується примітивністю, безідейністю, розважальністю; масова продукція, позбавлена смаку і розрахована на зовнішній ефект.

КЛАСИЦИЗМ – художній стиль та естетичний напрям у європейському мистецтві й літературі XVII–XIX століть, що характеризується своєрідним поверненням до естетичних норм і зразків античної літератури та мистецтва.

КОМЕДІЯ – драматичний твір веселого характеру із щасливою розв’язкою та висміюванням негативних побутових чи суспільних явищ.

КОНСТРУКТИВИЗМ – авангардистський метод (стиль, напрямок) в образотворчому мистецтві, архітектурі, художньому конструюванні, літературі, фотографії, декоративно-ужитковому мистецтві, що отримав розвиток в 1920-х – початку 1930-х років.

КОНЦЕПТУАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО – напрям постмодернізму, що розглядає художній твір як засіб демонстрації ідей, концептів (думок, понять).

КРИТИЧНИЙ РЕАЛІЗМ – загальнокультурне поняття, семантичне поле якого охоплює літературно-естетичні та філософсько-наукові течії думки.

КУБІЗМ – напрям мистецтва модернізму першої чверті XX століття, особливо позначився в живописі та скульптурі.

КУЛЬТУРОГЕНЕЗ – процес зародження матеріальної і духовної культури людства, що відбувався у тісному зв’язку із становленням і розвитком знарядь праці та матеріально-технічною діяльністю, згідно із соціальними закономірностями.

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА ЕПОХА – певний етап розвитку людства, який характеризується спільністю філософських, релігійних і політичних ідей, наукових уявлень, психологічних особливостей світосприймання, етичних і моральних норм, естетичних критеріїв життя.

ЛІБРЕТО – 1) словесний текст великого музично-вокального твору (опери, оперети тощо); 2) план сценарію балету.

ЛІТЕРАТУРА – 1) письмові твори, що мають суспільне значення; 2) художня література – один з видів мистецтва, в якому засобом створення художнього образу є слово, мова.

МАЙОЛКА – різновид кераміки, що виготовляється з випаленої глини з використанням розписної глазурі.

МАНЬЄРИЗМ – стильова течія XVI – початку XVII століття в європейській літературі, образотворчому мистецтві та архітектурі, яка відобразила кризу гуманістичної культури Відродження.

МАРИНА – жанр образотворчого мистецтва, який зображує морський пейзаж, морські баталії чи інші події, які відбуваються на морі.

МАТЕРІАЛЬНА КУЛЬТУРА – усі матеріальні предмети, створені людиною, а також винаходи та технології.

МАШИННЕ МИСТЕЦТВО – тенденція в художньому модернізмі, програмною ідеєю є якої є з'єднання художньої та технічної творчості.

МЕТАФОРА – слово чи вираз, який вживається у переносному значенні, в основі якого є порівняння предмету чи явища з будь-яким іншим на підставі їх загальної ознаки.

МИСТЕЦТВО – один з елементів культури, у сучасній культурології інтерпретується як ступінь вдосконалювання художніх технологій, результат людської діяльності і ступінь розвитку особистості.

МИСТЕЦТВО САДОВО-ПАРКОВЕ – мистецтво створення садів, парків та інших озелених територій.

МИСТЕЦТВО СТАНКОВЕ – назва походить від верстата (мольберт, скульптурний верстат), на якому створюються твори станкового мистецтва.

МІНІМАЛІЗМ – художня течія в мистецтві 60-х – 70-х рр. ХХ століття, твори якого позбавлені зовнішньої декоративності, відрізняються простотою й одноманітністю форм, монохромністю. Мінімалізм найбільш представлений у музиці, скульптурі та архітектурі.

МІФ – історично перша світоглядна форма відображення дійсності, у якій художнє, моральне, пізнавальне та практично-перетворююче освоєння світу дані в синкретичній єдності.

МОДЕРН – 1) історичний період, що почався в епоху Просвітництва (XVII – XVIII століття); 2) художній напрям в архітектурі, декоративно-ужитковому та образотворчому мистецтві кінця ХІХ – першої половини ХХ століть.

МОДЕРНІЗМ – філософський і мистецький рух, який поряд з культурними течіями та змінами виник через широкомасштабні та далекосяжні трансформації у західному суспільстві в кінці ХІХ – початку ХХ століть.

МОЗАЇКА – 1) образотворча техніка; 2) зображення чи візерунок, виконані з кольорових каменів, смальти, керамічних плиток, шпону та інших матеріалів, укріплені на шарі цементу або вапняного розчину.

МОНУМЕНТАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО – рід образотворчого мистецтва, витвори якого створюються, як правило, для конкретного архітектурного (або природного) середовища й відрізняються значущістю ідейного змісту, узагальненістю форм, великим масштабом (пам'ятники і монументи, скульптурні, живописні, мозаїчні композиції для будівель, а також вітражі, міська та паркова скульптура, фонтани тощо).

МУЗИКА – мистецтво, в якому переживання, почуття та ідеї передаються звуками, які впорядковуються ритмічно та інтонаційно.

НАТУРАЛІЗМ – тенденція у культурології та філософії, яка полягає в намаганні пояснювати складні соціокультурні явища на основі природних закономірностей (кліматичні умови, географічне середовище, біологічні й расові особливості людей тощо).

НАТЮРМОРТ – різновид живопису, який присвячений зображенню речей, які оточують людину, розміщених, як правило, у реальному побутовому середовищі й композиційно організованих у єдину групу, крім неживих предметів, у натюрморті зображають об'єкти живої природи, ізольовані від звичайних зв'язків і тим самим перетворені в річ – рибу на столі, квіти в букеті тощо.

НЕОІМПРЕСІОНІЗМ – течія у західноєвропейському живопису кінця XIX – початку XX століть.

НЕОКЛАСИЦИЗМ – художні течії другої половини XIX – початку XX століть, що ґрунтувалися на класичних традиціях античного мистецтва, мистецтва епохи Відродження та класицизму.

НЕОРЕАЛІЗМ – окремий стиль і метод у мистецтві й філософська доктрина; в літературі – стильова течія початку XX століття.

НЕОРОМАНТИЗМ – умовна назва естетичних тенденцій, що виникли в світовій культурі, зокрема в літературі, живописі та музиці, який традиційно пов'язують з модерністськими реакціями на позитивізм і натуралізм наприкінці XIX – на початку XX століть.

НОВЕЛА – невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом.

ОБЕЛІСК – монументальний гранчастий стовп, який звужується доверху і закінчується на вершині пірамідою. Зазвичай встановлюється як декоративний мотив чи пам'ятник.

ОБ'ЄМНА КОМПОЗИЦІЯ – твір мистецтва, що визначається об'ємною будовою форми, яка сприймається в трьохвимірному просторі (скульптура, дрібна пластика, малі архітектурні форми, роботи декоративно-ужиткового характеру, різні утилітарні об'єми).

ОБРАЗ ХУДОЖНІЙ – форма відображення (відтворення) об'єктивної реальності в мистецтві з позицій певного природнього ідеалу.

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО – вид мистецтва (живопис, скульптура, графіка), заснований на зоровому сприйнятті й відтворенні предметного світу (у тому числі й людини) на площині або у просторі.

ОДА – жанр лірики, вірш, що виражає піднесені почуття, викликані важливими історичними подіями, діяльністю історичних осіб.

ОПЕРА – музично-драматичний жанр, що ґрунтується на синтезі музики, слова, дії.

ОПЕРЕТА – музично-сценічна вистава переважно розважального характеру, що поєднує монологічне і діалогічне мовлення з вокальною та інструментальною музикою, танцювальне мистецтво й естрадні прийоми.

ОПОВІДАННЯ – невеликий за обсягом прозовий твір, у якому зображувалась одна подія з життя одного, або двох сформованих персонажів, наприклад,

ОРАТОРІЯ – великий концертний твір на певний сюжет (для солістів, хору і симфонічного оркестру).

ОРДЕР – архітектурна система, заснована на суворому дотриманні правил поєднання форми і пропорцій колони в грецькому й римському мистецтві.

ОРНАМЕНТ – візерунок, побудований на ритмічному повторенні геометричних елементів, стилізованих тваринних чи рослинних мотивів.

ОФОРТ – техніка гравірування на металі.

ПАМ'ЯТНИК – твір мистецтва (скульптурна група, статуя, погруддя, плита з рельєфом або написом, тріумфальна арка, колона, обеліск, гробниця, надгробок тощо), що створюється з метою увічнення людей або історичних подій.

ПАННО – живописний або скульптурний твір декоративного характеру, який призначений для оформлення інтер'єру або екстер'єру.

ПАРСУНА – жанр російського та українського портретного живопису кінця XVI – XVIII століть, що використовував прийоми іконопису.

ПАСТОРАЛЬ – жанр у літературі, образотворчому мистецтві, театрі, музиці, сюжет якого пов'язаний з ідеалізованим зображенням сільського життя.

ПЕЙЗАЖ – жанр образотворчого мистецтва або окремий твір цього жанру, в якому основним об'єктом зображення є природа.

ПЕРФОРМАНС – різновид концептуального мистецтва, що спеціалізується на відображенні переживань, станів свідомості, соціально-психологічних явищ, які виникають у процесі людського спілкування.

П'ЄСА – 1) форма літератури написана драматургом, яка зазвичай складається з діалогів між персонажами й кінцевою метою якої є саме вистава, а не просто читання; 2) невеликий сольний або ансамблевий завершений музичний твір.

ПЛЯСТР – плаский виступ у стіні будівлі, почасти чотирикутний.

ПЛАКАТ – різновид графіки, рекламне, агітаційне або навчальне яскраве зображення на великому аркуші, що супроводжується коротким пояснювальним текстом.

ПОВІСТЬ – епічний прозовий твір, який характеризується однолінійним сюжетом, а за широтою охоплення життєвих явищ і глибиною їх розкриття займає проміжне місце між романом та оповіданням.

ПОЕЗІЯ – художньо-образна словесна творчість, в якій мова використовується з естетичною чи знаково-символічною (евокативною) метою окрім або замість самої денотації.

ПОЕМА – 1) Ліричний, епічний, ліро-епічний твір, переважно віршований, у якому зображені значні події і яскраві характери персонажів.

ПОП-АРТ – течія в авангардному мистецтві 1950–1960-х років, в якій художня творчість підмінювалась композиціями з реальних об'єктів, як правило, в несподіваних або зовсім абсурдних поєднаннях. Основною категорією поп-арту був не образ, а позначення.

ПОП-КУЛЬТУРА – сукупність творів різних видів мистецтва (музики, живопису, скульптури, прикладного мистецтва тощо), що використовують прийоми й засоби, які розраховані на масове сприйняття.

ПОРТРЕТ – мальоване, скульптурне або фотографічне зображення людини або групи людей, відповідний жанр образотворчого мистецтва.

ПОСТІМПРЕСІОНІЗМ – напрям у живопису. Виник у 1880-х роках.

ПОСТМОДЕРНІЗМ – напрямок в архітектурі і мистецтві другої половини 1970–1980-х років, який протиставляється модернізму.

ПРИМІТИВІЗМ – течія в живописі на межі XIX і XX століть, виражальним засобом якої є навмисне спрощування художньої форми.

ПРОСВІТНИЦТВО – ідейна течія епохи переходу від феодалізму до індустріального суспільства, яка відображала антифеодальний, антиабсолютистський настрій освіченої частини населення у другій половині XVII – XVIII століть.

РАПСОДІЯ – в музиці XIX – першої половини XX століть – інструментальний чи вокальний твір, написаний у вільному, «імпровізаційному» стилі.

РАРИТЕТ – річ, цінність якої визначається насамперед її винятковою рідкістю.

РАЦІОНАЛІЗМ – 1) філософський напрям, що визнає розум основою пізнання і поведінки; 2) напрям в архітектурі XX століття, основним принципом якого є єдність архітектурної форми, конструкції та функціонально обумовленої архітектоники.

РЕАЛІЗМ – стиль і напрям у мистецтві, які ставили метою правдиве відтворення дійсності в її типових рисах.

РІЗЬБЛЕННЯ, різьба, різьбярство – один з найдавніших і найбільш поширених видів декоративного мистецтва,

РОК-КУЛЬТУРА – явище молодіжної субкультури, що виникла у Великобританії та США в середині XX століття навколо нового музичного стилю.

РОКОКО – напрям в європейському мистецтві (живопису, скульптурі, декоративному мистецтві) першої половини XVIII століття (реверсований стиль щодо бароко).

РОМАН – літературний формат, найпоширеніший у XVIII–XX століттях; великий за обсягом, складний за будовою епічний твір, у якому широко охоплені життєві події, глибоко розкривається історія формування характерів багатьох персонажів.

РОМАНСЬКИЙ СТИЛЬ – художній стиль в архітектурі, що панував у Європі (переважно західній) в X–XII століттях (у деяких місцях – і в XIII столітті), один із найважливіших етапів розвитку середньовічної архітектури.

РОМАНС– невеликий за обсягом вірш та музичний твір для сольного співу з інструментальним акомпанементом.

РОМАНТИЗМ – ідейний і художній рух у європейській і американській культурі кінця XVIII – початку XIX століття. Характеризується утвердженням самоцінності духовно-творчого життя особистості, зображенням сильних пристрастей і характерів, одухотвореної і цілісної природи.

САДОВО-ПАРКОВЕ МИСТЕЦТВО – мистецтво створення парків, садів та інших озелених об'єктів, органічне поєднання і штучних (архітектурні та інженерні споруди, скульптура, елементи благоустрою) компонентів для задоволення соціально-функціональних та естетичних потреб людини.

СЕНТИМЕНТАЛІЗМ – напрям у європейській літературі, другої половини XVIII – початку XIX століть, що характеризується прагненням відтворити світ почуттів простої людини й викликати співчуття читача до героїв твору

СИМВОЛІЗМ – напрямок в європейській художній культурі 1870 – 1910-х років, зосереджений на переданні за допомогою символів сутності,

що досягається інтуїтивно, та ідей, часто неясних, витончених почуттів і бачень.

СИМФОНІЯ – жанр оркестрової музики, великий твір для оркестру.

СКУЛЬПТУРА – вид образотворчого мистецтва, твори якого мають об'ємну, тривимірну форму і виконані з твердих або пластичних матеріалів (каменю, металу, дерева, глини та ін.).

СОЦІАЛІСТИЧНИЙ РЕАЛІЗМ (соцреалізм) – художній метод в літературі та мистецтві, що панував у СРСР з 30-х років ХХ сторіччя.

СТАНКОВЕ МИСТЕЦТВО – термін, яким позначаються твори образотворчого мистецтва, що мають самостійний характер: в живописі – картина, портрет, пейзаж, натюрморт; в скульптурі – статуя, бюст, композиція, рельєф; у графіці – рисунок, акварель, естамп.

СТИЛЬ – категорія, яка відзначає єдність змісту, образної системи й художньої форми, що склалася за конкретних суспільно-історичних умов і властива різним історичним періодам, епохам у розвитку літератури і мистецтва.

СУБКУЛЬТУРА – система цінностей, установок, способів поведінки і життєвих стилів певної соціальної групи, яка відрізняється від пануючої в суспільстві культури, хоча й пов'язана з нею. Членство в таких субкультурах надає відчуття ідентичності і забезпечує певну компенсацію «невдач» в звичайному суспільстві.

СУПРЕМАТИЗМ – напрям авангардного мистецтва, різновид абстракціонізму. Твори супрематизму є комбінаціями кольорових геометричних фігур (квадрат, трикутник, коло).

СФІНКС – страховисько, зображуване в давньоєгипетському мистецтві в образі лева з головою іншої тварини чи людини.

СЮІТА – циклічна музична форма, складена з кількох контрастних частин.

СЮРРЕАЛІЗМ – течія у мистецтві ХХ століття, що проголосила джерелом художньої творчості сферу підсвідомого (інстинкти, сновидіння,

галюцинації), а творчим методом – розриви логічних зв'язків, заміненіх вільними асоціаціями.

ТАНЕЦЬ, танок – вид мистецтва, в якому засобами втілення художніх образів є рухи і пози людського тіла.

ТЕАТР – вид сценічного мистецтва, що відображає життя в сценічній дії, яку виконують актори перед глядачами, а також установа, що здійснює сценічні вистави певним колективом артистів і приміщення, будинок, у якому відбуваються вистави.

ТЕАТРАЛЬНО – ДЕКОРАЦІЙНЕ МИСТЕЦТВО – вид образотворчого мистецтва, пов'язаний із художнім оформленням театрального спектаклю, тобто створення на театральній сцені життєвого середовища, у якому діють герої драматичного або музично-драматичного твору.

ТЕМПЕРА – техніка живопису фарбами, для яких з'язуючою речовиною є емульсії: натуральні (яйце, сік рослини), штучні (водний розчин клею з олією).

ТЕРАКОТА – керамічні однорідні неглазуровані вироби з кольорової глини з пористою будовою.

ТОНДО – живописна картина або барельєфне зображення круглої форми.

ТРАГЕДІЯ – твір, який ґрунтується на гострому, непримиренному конфлікті особистості, що прагне максимально втілити свій творчий потенціал, з об'єктивною неможливістю його реалізації.

ТРАНСАВАНГАРД – світоглядно-мистецький напрям сучасного мистецтва, постмодерністського живопису,

ФЕЄРІЯ – 1) оповідання про дивовижну красу чи казка про фею; 2) жанр сценічних видовищних мистецтв (театрального, естрадного, циркового, кінематографічного).

ФІЛАРМОНІЯ – концертна організація, що пропагує музичні твори, різні жанри естрадного мистецтва.

ФОВІЗМ – один з напрямків модернізму, для якого характерні поєднання яскравих, «агресивних» кольорів, декоративність, пластичні деформації предметів.

ФРЕСКА – настінний живопис; картина, написана фарбами по свіжій вогкій штукатурці.

ФУТУРИЗМ – авангардистський напрям у літературі і мистецтві ХХ століття, представники якого намагалися створити мистецтво майбутнього, відкидали класичну художню спадщину, насаджували ідеї фантастики, урбанізму, крайнього формалізму.

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ – специфічний для мистецтва спосіб відображення дійсності, її узагальнення у конкретно-чуттєвій формі, що безпосередньо сприймається. Це основа будь-якого мистецтва. Являє собою органічну єдність чуттєвого й логічного, конкретного й абстрактного, безпосереднього й опосередкованого, зовнішнього й внутрішнього, явища й сутності, форми й змісту.

ЦИВІЛІЗАЦІЯ – людська спільнота, яка впродовж певного періоду часу (процес зародження, розвиток, загибель чи перетворення цивілізації) має стійкі особливі риси в соціально-політичній організації, економіці та культурі (науці, технологіях, мистецтві тощо), спільні духовні цінності та ідеали, ментальність (світогляд).

ШАРЖ – сатиричне або гумористичне зображення (портрет), у якому за дотриманням подібності карикатурно підкреслено найхарактерніші риси (у мистецтві та літературі).

ЗМІСТ

1. Вступ.....	3
2. Програма навчальної дисципліни.....	4
3. Матеріали лекційного курсу.....	6
4. Завдання до практичних занять.....	26
5. Теми індивідуального навчально-дослідного завдання.....	33
6. Розподіл балів за результатами поточного та підсумкового опитування.....	34
7. Рекомендовані джерела інформації.....	35
8. Словник.....	36

Букач В. М. Методичні рекомендації до самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія мистецтв» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Історія). Одеса: ПНПУ, 2024. 52 с.